

วรรณกรรม กับการชอปปิงชนบท

ผู้เขียนได้มีโอกาสไปตระเวนที่อำเภอสะบ้าย้อย เมื่อไม่นานมานี้ ระหว่างนั่งรถไปตอนตะวันตกโพล้เพล้ จนค่ำมืด หัวใจก็ประหวั่นพรั่นพรึง เมื่อนึกถึงเหตุการณ์ ความรุนแรง และนึกถึงเรื่องสั้นเรื่องหนึ่งของมนัส จรรย์รงค์ ราชาเรื่องสั้นของเมืองไทยที่เขียนเกี่ยวกับหมู่บ้านแห่งหนึ่งในอำเภอนี้

เรื่องสั้นเรื่องนี้ ชื่อ “บาโหย” เล่าผ่านมุมมองของ ทรง สาลิกา นักเขียนจากกรุงเทพฯ ผู้ชอบการเดินทางเป็นชีวิตจิตใจ เขาจะเดินทางขึ้นเหนือล่องใต้ ไปเขมร และทุกๆ ที่ที่เขาอยากไป เคยไปเที่ยวธาราโต

ดินแดนอันลึกลับของจังหวัดยะลา และกลับออกมา พร้อมใช้ปากกับร่างที่เป็นโครงกระดูกของตัวเอง

ในท้องเรื่องและเวลาที่เกิดเรื่องราวน่าจะอยู่ราวๆ ทศวรรษ 2480 ทรง สาลิกา ได้เดินทางลงใต้ อีกครั้ง เขามาเที่ยวที่อำเภอเทพาพักหนึ่ง หลังจากนั้น ก็ลังเลอยู่ว่าจะไปสะบ้าย้อยด้วยหรือไม่ ในที่สุดเขาก็ตัดสินใจเดินทางไปสะบ้าย้อย ด้วยเหตุผลที่ว่า “ไปหากำไรให้แกชีวิต” เขาได้จ้างสารตีปีบจักรยานชื่อไซ ไปส่งเขาที่บ้านสะมาแอ เพื่อนมลายูมุสลิมคนหนึ่งที่มีอาชีพเลี้ยงช้างอยู่ที่สะบ้าย้อย

ระหว่างทางไซ ได้เล่าเรื่องราวต่างๆ ที่น่าตะลึง
พริ้งพริ้วเกี่ยวกับบาโฮย เช่นเรื่องที่จะมะแจะไป
ผสมข้างที่โนป่า และต้องผ่านหมู่บ้านบาโฮยไปยัง
ลานนกร้อง ทรงรู้สึกสนใจกับชื่อบาโฮยอย่างมาก
แต่ไซบอกว่าเป็นหมู่บ้านที่น่ากลัวและเจ็บเหงา
เพราะที่นั่นมี “ผีคน” และได้เล่าถึงเรื่องราวของผีคน
ตัวนั้นว่า เป็นคนตัวเล็กๆ แคศอก โดยมีเรื่องเล่าถึง
จุดกำเนิดของผีคนนั้นว่าก่อนที่เขาจะกลายเป็นคน
ตัวเล็ก เป็นเพราะความเสียใจที่ลูกสาวตีเมียพิษ
ฆ่าตัวตายเพราะเรื่องความรักและถูกบังคับให้
แต่งงานกับคนที่ไม่ได้รัก เมื่อลูกสาวตายเขาก็ไม่ได้
กินอะไรอีกเลยจนตัวเขาเล็กลงๆ ในที่สุดก็เหลือแค่
ศอก ผู้คนที่ผ่านไปผ่านมาระหว่างบาโฮยเพื่อที่จะ
ไปลานนกร้องนั้นต่างก็กลัวเขา เพราะมักจะผีคน
พบเห็นบ่อยครั้ง

เช่นเดียวกับทรง สาลิกา ในครั้งนี้ เมื่อไปถึง
บ้านสะมะแจะ สะมะแจะก็ได้ชวนไปดูการผสมข้าง
ที่ลานนกร้องด้วย ระหว่างทางเขาใจจดใจจ่อเพื่อที่
จะให้ถึงบาโฮยโดยเร็ว และในที่สุดที่นั่นเขาได้เห็น
“ผีคน” ในชุดสีขาวทั้งตัว สูงไม่พ้นหน้าปัดกล้อง กำลัง
ป็นธวงซู้ยเพื่อเอาอาหาร ทำให้เขาตกใจกลัวอย่าง
มากอย่างไรก็ดี ทั้งหมดนี้ก็ทำให้ทรง สาลิกา ในฐานะ
นักเขียนชื่อดังจากกรุงเทพฯ มีเรื่องราวเอาไปเขียน
เป็นงานเขียน ซึ่งเข้าใจว่าน่าจะเป็นสารคดีว่าด้วย
ความลึกลับที่บ้านบาโฮย สะบาย้อย

เรื่องสั้น ไต้บรรยายให้เห็นว่า บุกรัพย์ก็ค้นพบนี้เป็น “ความลึกลับ น่าหวาดกลัว จนหัวลุก และน่าหวาดผวา” คุณสมบัตินี้จึงค่อยๆ กลายเป็นตราประทับ ให้บาโฮยไปด้วย อย่างไม่อาจแกะสลัดได้

เรื่องสั้นเรื่องนี้เป็นตัวอย่างที่ดีของบทบาทใน
การสร้างภาพลักษณ์ให้แก่ท้องถิ่นที่ถูกใช้เป็นพื้น
ฉากของวรรณกรรม แม้ว่ามักจะมีคำเตือนอยู่เสมอ
ว่า เรื่องสั้น ซึ่งเป็น fiction หรือเรื่องแต่งชนิดหนึ่ง
แต่การที่เรื่องแต่งหยิบเอาเหตุการณ์หรือสถานที่ที่
มีอยู่จริง ก็ย่อมที่จะสร้างภาพประทับให้แก่สถานที่
หรือพื้นที่นั้นอย่างไม่อาจหลีกเลี่ยงได้

ในเรื่องสั้นนี้ บาโฮย เป็นชื่อเรื่อง เป็นพื้นฉาก
และเป็นหมู่บ้านที่มีอยู่จริงจนปัจจุบัน

เมื่อพิจารณาจากประเด็นการนำเสนอเราจะ
พบว่า บาโฮย ในเรื่องสั้นนี้คือชุมชนไกลปืนเที่ยง
ชุมชนหนึ่งที่เต็มไปด้วยความลึกลับ ทั้งลึกลับใน
เรื่องเล่า และลึกลับในวิถีชีวิตจริง (ซึ่งตัวละคร
ปฏิบัติ) อย่างไรก็ตาม ความลึกลับนี้ก็เป็คุณลักษณะ
ที่สื่อให้เห็นถึงความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่าง
ท้องถิ่นชายแดนภาคใต้ และคนอื่นที่เข้ามายังพื้นที่
ซึ่งในเรื่องนี้คือ นักเขียน อันเป็นตัวแทนของคน
กรุงเทพฯ

นักเขียนมีจุดมุ่งหมายในการเดินทางลงชายแดนใต้เพื่อแสวงหาวัตถุดิบ หรือเรื่องราวเพื่อนำไปแปรเป็นงานประพันธ์ ด้วยเหตุนี้ การที่เขาพบเรื่องราวลึกลับและน่ากลัวของชุมชนบาไฮจึงเสมือนเขาได้ค้นพบขุมทรัพย์ด้วยตัวเอง แต่เป็นความจริงที่ว่า เรื่องสั้นได้บรรยายให้เห็นว่า ขุมทรัพย์ที่ค้นพบนี้เป็น “ความลึกลับ น่าหวาดกลัวขนหัวลุก และน่าหวาดผวา” คุณสมบัตินี้จึงค่อยๆ กลายเป็นตราประทับให้บาไฮไปด้วยอย่างไม่อาจแกะสลักได้ บาไฮกลายเป็นชุมชนที่เข้าถึงได้ยาก เต็มไปด้วยความน่ากลัวที่จะทำให้ผู้เดินทางเข้าไปอกสันขวัญแขวน ขณะเดียวกัน ผู้คนก็สัมผัสสัมพันธ์กับความน่ากลัวนั้นอย่างใกล้ชิด แม้แต่ลมลายุมุสลิมอย่างสะมะแอ ก็กลายเป็นตัวละครที่สัมพันธ์กับความน่ากลัวอย่างแปลกประหลาดนั้นโดยไม่รู้ตัว รู้สาละเพียงเป็นสิ่งแปลกประหลาดหรือจะขัดแย้งกับหลักการของศาสนาหรือไม่

สาเหตุที่ทำให้มันส์ จรรย์รงค์ ต้องเล่าเรื่องของความแปลกประหลาดนี้อาจวิเคราะห์ได้ว่ามีเหตุผลที่เป็นไปได้รองรับอยู่ 2 ประการ **ประการแรก** คือ มโนทัศน์ที่คนกรุงเทพฯ มีต่อชนบทไทยในขณะนั้นที่มักจะเป็นดินแดนที่ยังคงล้าหลังเมื่อเทียบกับเมือง วาทกรรมการพัฒนาที่มองว่าชนบทคือดินแดนที่ยังไม่พัฒนาอาจจะยังไม่ถึง แต่ร่องรอยของการมองว่าการพัฒนาคือกระบวนการกลายเป็นเมืองที่มีเครื่องมือเครื่องมือที่ทันสมัยดูเหมือนจะมีอยู่แล้วอย่างแน่นอน ในมโนทัศน์เช่นนี้ ชุมชนเมืองอันประกอบด้วยศูนย์กลางอำนาจ และวัฒนธรรมเท่านั้นที่จะได้รับการยกย่องว่าไม่ล้าหลัง มโนทัศน์เช่นนี้ทำให้เมื่อเขาเดินทางเข้าสู่ชนบท คนที่มาจากเมืองก็ได้พวงพาเอาความเชื่อมั่นถึงสถานะที่เหนือกว่าชนบทของตนมาด้วย

ประการต่อมา การนำเสนอความน่าตื่นเต้นหวาดกลัว และลึกลับของท้องถิ่นชนบทไทยในช่วงนั้นอาจเป็นผลมาจากขนบนิยมของเรื่องแต่งประเภทเรื่องแนวผจญภัยทั้งงานประเภตสารคดี นวนิยาย และเรื่องสั้น ซึ่งงานเขียนเรื่องป่า ที่ สรณัฐ ไตลังคะ เรียกว่างานแนว “ผจญไพร” ซึ่งถือเป็นงานที่อยู่ในกลุ่มผจญภัยนี้

ภายใต้ขนบนิยมของการเขียนงานผจญภัย นักเขียนจะมีไลฟ์สไตล์ในแบบของผู้เดินทางที่มักจะออกภาคสนามเพื่อไปหาข้อมูลมาเขียน หากเป็นเรื่องป่า นักเขียนก็จะเดินป่า เข้าไปล่าสัตว์ ผจญภัยในป่าลึก ดังตัวอย่างที่เรารู้จักกันดี เช่น นวนิยายชุด “ล่องไพร” ของน้อย อินทนนท์ และ “เพชรพระอุมา” ของ “พนมเทียน”

สรณัฐ ไตลังคะ ในบทความเรื่อง ทากและปลิง อันอาจสูบลเลือดให้ม้วยมรณ: ผู้หญิงในเรื่องสั้นไทยแนว ‘ผจญไพร’ (2553) ระบุว่างานประเภทนี้ถือกำเนิดขึ้นหนาตาในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ที่

เป็นช่วงเวลาแห่งประวัติศาสตร์ของการทะลักเข้ามาของปืน เงื่อนไข่นี้ทำให้ “เกิดการเข้าป่าล่าสัตว์กันในหมู่ชนชั้นสูงและชนชั้นกลาง นอกจากนี้การเริ่มเข้าสู่ยุคสมัยใหม่ก็ทำให้เกิดการสร้างสาธารณูปโภค อาทิ เขื่อน และถนน ตัดเข้าไปในป่าเขา ทั้งหมดนี้ส่งผลให้เกิดการเปิดป่า เกิดความสะดวกสบายในการเดินทางมากขึ้น การล่าสัตว์ที่เป็นกีฬาและการพักผ่อนของชนชั้นสูงมานาน ต่อมาก็ได้กลายเป็นวิธีการพักผ่อนของชนชั้นกลางด้วย”

เมื่อพิจารณาจากข้อสรุปของสรณัฐ จะเห็นได้ว่า ความเติบโตของเรื่องแนวผจญภัยมีเงื่อนไขสำคัญ 2 อย่างด้วยกัน คือ 1) สงครามโลกครั้งที่ 2 ได้ทิ้งอาวุธปืนที่ทันสมัยไว้ให้แก่คนไทย และ 2) การพัฒนาทางสังคม ที่สังคมไทยเคลื่อนตัวเข้าสู่ความเป็นสังคมพัฒนา คือ เกิดการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ เพื่อการเข้าไปใช้สอย และควบคุม

อย่างไรก็ดี ในความเห็นของผู้เขียน เงื่อนไขสำคัญอีก 2 ประการ ที่สรณัฐกล่าวถึง แต่ไม่ได้เน้นย้ำมากนัก คือ **ประการแรก** การเปลี่ยนแปลงรสนิยมของสังคมอันเกิดจากการเกิดชนชั้นและอาชีพใหม่ๆ ในสังคมเมือง กล่าวคือ ทศวรรษ 2470-2480

เป็นทศวรรษแห่งการเริ่มต้นจากการก่อตัวสู่ความเข้มแข็งของแบบแผนการประพันธ์แบบใหม่ของไทย อันได้แก่ นวนิยาย และเรื่องสั้น ซึ่งถือเป็นรูปแบบวรรณกรรมแบบตะวันตกที่ถูกนำเข้ามาโดยชนชั้นสูง กระทั่งแพร่กระจายอย่างกว้างขวางในหมู่ชนชั้นกลางใหม่ รูปแบบของการพักผ่อนหย่อนใจในช่วงทศวรรษนั้นคือการเดินทางท่องเที่ยว ซึ่งแพร่ขยายมาจากชนชั้นสูงก่อนจะลงมาสู่ชนชั้นกลางในเวลาต่อมา ดังที่เกิดสถานที่พักผ่อนริมทะเลที่สำคัญๆ ในหลายๆ แห่งในภาคใต้ และภาคตะวันออก เช่น บางแสน หัวหิน สงขลา เป็นต้น การท่องเที่ยวพักผ่อนเหล่านี้ก็กลายเป็นรสนิยมสังคมเมือง ที่ชนชั้นกลางลอกเลียนมาจากชนชั้นสูง อันเป็นเหตุและผลของปัจจัย **ประการที่สอง** คือ การท่องเที่ยวทำให้เกิดการสื่อสารและแลกเปลี่ยนประสบการณ์บนสนามของสื่อสิ่งพิมพ์ที่เฟื่องฟูอย่างมากในหมู่ชนชั้นกลางในช่วงปลายทศวรรษ 2470-2480

ทั้ง 4 ปัจจัยนี้ทำให้เกิดการการขอปกป้องถิ่นขอปกป้องความแปลกตาอันตื่นใจในชนบท (ที่เสมือน) ไกลโพ้น ดังปรากฏเป็นตัวอย่างในงานวรรณกรรมนั่นเอง ■

